

Hur står det till med kvaliteten i högskolan?

Högskoleverket • Birger Jarlgatan 43 • Box 7851, SE-103 99 Stockholm
tfn 08-453 70 00 • fax 08-453 70 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Hur står det till med kvaliteten i högskolan?

Producerad av Högskoleverket i december 1997

Högskoleverkets rapportserie1998:1 R

ISSN 1400-948X

ISRN HSV-R--98/1--SE

Innehåll: Avdelningen för utvärdering och kvalitetsarbete

Grafisk form: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverket, Stockholm, januari 1998

Innehållsförteckning

Förord	5
Kvalitet – ett svårångat begrepp	7
Det utbildningspolitiska sammanhanget	9
Olika sätt att närma sig kvalitet	10
Vad Högskoleverket bedömer och varför	11
Om att fånga ett kvalitetsläge	12
Kvalitet som kvantitet	13
Kvalitet – vad har Högskoleverket fångat?	14
Högskolemässighet	14
Samverkan med det omgivande samhället	16
Effektivitet	17
Ledningsfunktionen	17
Jämställdhet och internationalisering	18
Att lära av processen	19
Resumé	20
Processen går vidare	21
Bilaga	23
Förteckning över antal provningar, omprovningar bedömningar och utvärderingar	23

Förord

Högskoleverket granskar kvaliteten och främjar kvalitetsutvecklingen i högskolorna. Det sker genom olika former av utvärderingar, bedömningar och prövningar.

Verket har en omfattande verksamhet och producerar en mängd information. Ur denna stora mängd information har ett behov av överblick vuxit fram både från Högskoleverkets sida och från avnämarnas. I den här rapporten presenteras en sammanställning av resultaten från dessa bedömningar på en övergripande nivå.

Rapporten vänder sig till alla som är intresserade av kvaliteten i den svenska högskolan. Det är Högskoleverkets förhoppning att denna kvalitetslägesrapport dels ska sprida information om vad som framkommit om kvaliteten i högskolan genom Högskoleverkets olika kvalitetsbedömningar, dels bidra till förståelsen av vad som ligger i begreppet kvalitet.

Rapporten är sammanställd av Anette Gröjer, Ragnhild Nitzler och Monica Wåglund.

Stockholm i december 1997

Agnetta Bladh
Generaldirektör

Kvalitet – ett svårfångat begrepp

*Och vad är gott, Faidros,
och vad är icke gott?
Behöver vi fråga någon
för att få veta dessa ting?*

R.Pirsig

Den tiden är förbi när frågor om kvalitet kunde besvaras på ett enkelt sätt. Idag har frågan om kvalitet blivit så viktig, att många människor har sin huvudsakliga sysselsättning med att hantera och bedöma kvalitet. Alla är överens om att vi vill ha god kvalitet, oavsett om det gäller varor eller tjänster. Mera sällan tänker vi på att kvalitet alltid ingår i ett sammanhang och att det beror på vem som svarar på frågan vad man ser som viktiga aspekter på kvalitet. Man har helt enkelt olika 'glasögon'. Låt oss inleda med några exempel hämtade från det sammanhang som denna skrift handlar om, nämligen den högre utbildningens kvalitet.

Studenten

som brottas med tentor och annan examination och har synpunkter på hur lärarna och undervisningen fungerar, tar förmodligen sin utgångspunkt där. Men det skulle också kunna handla om valmöjligheter, studentexpeditionens öppettider, högskolans lokaler, studiemedlen, möjligheter att få en bra och billig bostad eller vilka fritidsaktiviteter som finns på orten.

Läraren

som intresserar sig för arbetsvillkoren bekymrar sig för ökat eller minskat antal studenter, har synpunkter på studenternas förkunskaper och hur mycket tid de satsar på studierna, funderar över uppläggning av undervisningen och förutsättningarna för att lägga upp denna i enlighet med idealen om hur det borde vara. Det skulle också kunna handla om samarbetet med kollegorna, den egna fortsatta meriteringen eller möjligheterna att få forskningsmedel.

Högskolans ledning

fokuserar på högskolans ekonomi och den fortsatta utbyggnaden, rekryteringsfrågor, om forskningen är framgångsrik och hur samverkan med omvärlden fungerar lokalt, nationellt och internationellt. Den kanske relaterar kvalitet till högskolans mål och policyprogram och eventuella förändringar i detta eller till olika strategiska överväganden. Det kan gälla att ta tillvara studenterna som resurser på ett bättre sätt eller att satsa särskilt på jämställdheten inom högskolan.

Arbetsgivarna

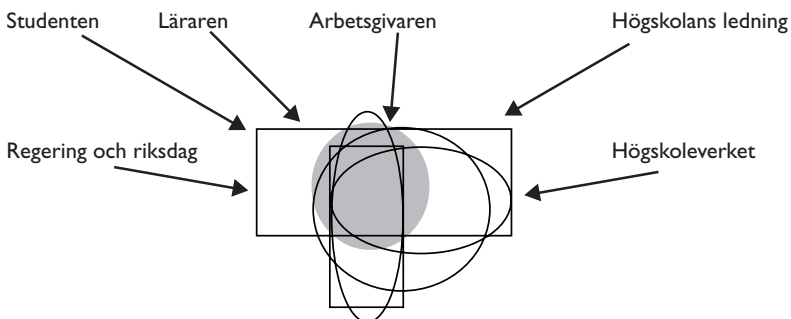
intresserar sig för högskolans förmåga eller oförmåga att tillgodose behoven av arbetskraft, och att den är försedd med de aktuella och rätta kompetenserna, hur ett bra samarbete mellan högskolan och arbetslivet borde se ut.

Regering och riksdag

har produktivitet och effektivitet i högskolan för ögonen och är intresserade av om och på vilket sätt högskolan lever upp till de politiska målen. Dessa gäller önskan om jämställdhet, internationalisering, samverkan med samhället, det önskvärda i att utbildningar har tillräckligt djup och bredd och att olika studentgrupper tillägnar sig ett kritiskt och vetenskapligt förhållningsätt under studietiden.

Högskoleverket

tar utgångspunkt i sin verksamhetsdeklaration, vilken inbegriper att individens, arbetslivets och samhällets krav på högskolesektorn ska tillgodoses i verkets bedömningar. Arbetet ska dessutom präglas av saklighet och förståelse för sektorns villkor och utföras i ett internationellt perspektiv.

Det utbildningspolitiska sammanhanget

Den högre utbildningen har under senare år fått en alltmer central roll i samhällsutvecklingen. Förväntningar ställs på att den högre utbildningen ska bidra till ökad produktivitet och att Sverige ska kunna hävda sig i den internationella konkurrensen. Sverige är också ett av de länder i världen som satsar mest på utbildning i förhållande till BNP (för högre utbildning och forskning 34,7 miljarder budgetåret 1996).

Samhällsrollen

Förändringarna i omvärlden sker mycket snabbt och med det följer krav på att den högre utbildningen ska vara flexibel och fylla en funktion i 'det livslånga lärandet'. En kvalitetsfråga blir därmed om utbildningen motsvarar samhällets förväntningar.

Högre utbildning – en expanderande sektor

Allt fler studerar eller önskar studera vid universitet och högskolor. Det är en trend som har blivit tydlig i Sverige under hela 1990-talet. I allmänna ordalag talas det om en studentexplosion, där en allt större andel av ungdomskullarna fortsätter till högre utbildning. Högre utbildning omnämns ofta i termer av mass- eller majoritetsutbildning.

Tillströmningen har också medfört att en rad nya högskolor etableras. Samtidigt som det är positivt att fler genomgår högre utbildning, kan mångfalden bidra till att minska tilltron till utbildningens värde och utbildningens kvalitet ifrågasätts.

Politisk vilja

1993 års högskolereform syftade till att stimulera förnyelse och utveckling inom den högre utbildningen och forskningen samt stärka högskolornas roll. Detta skulle ske genom en omfattande decentralisering av ansvar och befogenheter. Därmed skulle effektiviteten och kvaliteten i högskolan stärkas.

Sammantaget finns idag ännu starkare krav på relevans. Högskolorna måste möta omvärldens krav. Dessutom ställs krav på ledarskap, krav på att redovisa och förklara för omvärlden vad man gör och vilken långsiktig nytta

det medför. Högskolorna har således krav på att ompröva sin verksamhet så att omvärldens önskemål kan tillgodoses i ökad utsträckning, samtidigt som vetenskaplig standard i kunskapsbildningen måste upprätthållas.

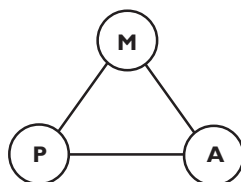
Decentraliseringen innebär att regering och riksdag inte längre ska styra genom ett detaljerat regelverk, utan genom mål för verksamheten och de resurser som anslås. I konsekvens härmed har ett resultatbaserat resurssystem införts i högskolan parallellt med det ökade självstyret, vilket medför att högskolorna också har fått ett ökat ansvar för att återrapporera och utveckla verksamhetens kvalitet.

Olika sätt att närma sig kvalitet

Det finns olika synsätt på hur man ska säkra och bedöma kvalitet. Enligt en *marknadsmässig* syn uppnås kvalitet bäst genom att man ökar konkurrensen mellan olika lärosäten, ger studenterna fler valmöjligheter och tillgodoser deras önskemål på service och bemötande. Man låter studenterna bedöma hur nöjda de är i olika avseenden och ändrar utbildningen så att de upplever större tillfredsställelse.

Enligt en *administrativ* syn formuleras önskvärda kvaliteter i form av mål satta av andra än de som arbetar i verksamheten. Sedan tar man reda på om kvaliteten utvecklas i önskvärd riktning genom att utvärdera hur resultaten förhåller sig till målen. Detta kan vara giltigt för ett verk eller en myndighet på central nivå som vill veta hur överensstämmelsen är mellan resultaten och de politiska målen.

Den *professionella* synen är den att det är kollegorna som kommer överens om att en viss standard och vissa etiska normer och förhållningssätt är liktydigt med god kvalitet. Det gäller att slå vakt om och vidareutveckla standarden i ett ömsesidigt och kollegialt erfarenhetsutbyte. Om vi tar exemplet lärare, så är det som sker i undervisningsprocessen av större intresse än bristande effektivitet i form av dålig genomströmning.

I praktiken fungerar det inte lika renlärt som här skisserats. Kvalitets-säkring enligt ett professionellt synsätt kan innehålla inslag från de andra synsätten. I en tid när ekonomin har blivit allt viktigare för dem som arbetar i offentliga verksamheter, kan t.ex. den akademiske lärarens intresse förskju-tas mot att uppnå större effektivitet i undervisningen.

Högskoleverket har utformat egna metoder för kvalitetsbedömning i sam-arbete med företrädare för högskolorna. I dessa ingår delar av de nämnda synsätten.

Vad Högskoleverket bedömer och varför

Högskoleverket kan naturligtvis inte, även med en aldrig så hög ambitions-nivå, bedöma mer än en del av all den verksamhet som bedrivs i högskolan. Strategiska val görs, som grundar sig på antagandet att utveckling och förbättring av kvalitet bäst genomförs av dem som befinner sig i verksamhe-ten. Det är där som begreppet kvalitet fylls med konkret innehåll.

I vissa fall finns det anledning för verket att inta en mer kvalitetskontroller-ande roll, framförallt när nya högskolor och utbildningar etableras eller när högskolor ansöker om att få bli universitet. Kontrollen görs i dessa fall genom noggranna och ibland återkommande prövningar. Utveckling och kontroll är således två sidor av samma mynt, när det gäller Högskoleverkets nationella kvalitetsbedömningar, som innefattar kvalitetsutvecklingsarbete, examensrätts-, och professursprövningar samt nationella utvärderingar.

Högskoleverket bedömer samtliga lärosätens kvalitetsutvecklingsarbete i en treårscykel med siktet inställt på att främja förbättring och förnyelse. Examensrätts-, och professursprövningar sker efter ansökan från respektive högskola och garanterar en minimistandard efter positivt bifall på ansökan. Dessutom initierar Högskoleverket nationella utvärderingar på grunder där det finns skäl att tro att en utvärdering skulle bidra till att förbättra kvaliteten i en eller annan form. Utvärderingarna kan således ha ett både kvalitetskont-

rollerande och kvalitetsutvecklande syfte. Utbildningsdepartementet kan också ge Högskoleverket särskilda utvärderingsuppdrag.

De nationella kvalitetsbedömningarna genomförs i de flesta fall som en process, där delaktigheten och medverkan från dem som blir bedömda är mycket viktig för att nå genomslag. Självvärderingar, som grundar sig på en analys av verksamheten, är viktiga inslag. Bedömningar av kvalitet innebär värderingar och därför är det viktigt att dessa bygger på saklig grund. I samtliga kvalitetsbedömningar anlitas externa experter i syfte att uppnå saklighet, acceptans och legitimitet.

Om att fånga ett kvalitetsläge

Att kunna uttala sig om kvalitetsläget i högskolan är omöjligt. Omvärldens önskemål om att Högskoleverket ska kunna avläsa läget ger associationer till metaforen 'ta tempen' på högskolan. Det vore fel att påstå att man kan uttala sig om läget med tanke på att kvalitetsbedömningar är gjorda vid olika tillfällen och att det 'läge' som iaktogs vid en bedömning, är ett annat idag. Verkets bedömningar syftar till förbättring och förnyelse och vi vet genom uppföljningar att förändringar sker efter bedömningen.

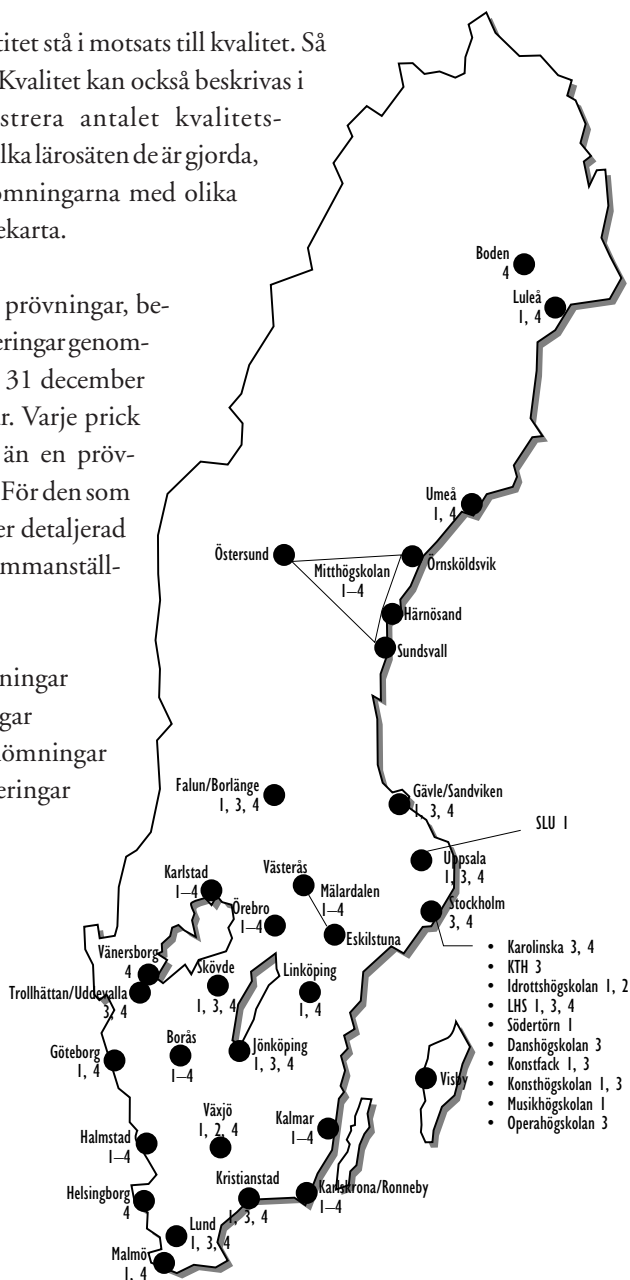
Vad denna rapport redovisar är på vilka högskolor verket har gjort 'nedslag', vad vi har fokuserat, vilka resultat som har framkommit och vad de sammantaget kan säga om kvalitet i högskolan. Samtidigt ger genomgången besked om var det finns 'vita fläckar', dvs. högskolor som bara blivit bedömda ett fåtal gånger och viktiga frågor som Högskoleverket borde ägna mer uppmärksamhet.

Kvalitet som kvantitet

Ibland uppfattas kvantitet stå i motsats till kvalitet. Så behöver det inte vara. Kvalitet kan också beskrivas i siffror. För att illustrera antalet kvalitetsbedömningar och på vilka lärosäten de är gjorda, har vi prickat in bedömningarna med olika nummer på en Sverigekarta.

Av kartan framgår var prövningar, bedömningar och utvärderingar genomförts till och med den 31 december 1997, alternativt pågår. Varje prick innefattar oftast mer än en prövning eller utvärdering. För den som är intresserad av en mer detaljerad beskrivning finns en sammanställning i bilaga.

- 1 = Examensrättsprövningar
- 2 = Professursprövningar
- 3 = Kvalitetsarbetsbedömningar
- 4 = Nationella utvärderingar

Kvalitet – vad har Högskoleverket fångat?

*Man ser mot målet man är på väg mot och
var man befinner sig och det ger ingen
mening, men sedan ser man tillbaka mot var
man har varit och det är som om ett mönster
började träda fram. Och projicerar man då
framåt från det mönstret, kan det ibland
hända att man finner någonting.*

R.Pirsig

Som togs upp inledningsvis grundar sig den bild av kvaliteten i högskolan som ges i denna rapport på de utvärderingar, prövningar och bedömningar som är gjorda de senaste åren. Detta täcker dock bara en liten del av allt man egentligen skulle behöva veta för att göra ett allmänt uttalande om kvaliteten i högskolan i stort.

De resultat som framkommit i verkets bedömningar, prövningar och utvärderingar har här sammanfattats under några rubriker som var och en utgör viktiga aspekter för högskolans kvalitet och vidare utveckling.

Högskolemässighet

Ett resultat av en högskolemässig utbildning är att studenterna bibringas förmåga att belysa problem ur flera perspektiv liksom förmåga till självständig och kritisk bedömning. Förmågor som, inte minst i dagens samhälle med snabb utveckling inom alla områden, är en viktig förutsättning i yrkeslivet.

I en högskolemässig utbildning ska det också finnas ett nära samband mellan forskning och utbildning. Forskningen ska genomgående återspeglas i utbildningen och studenterna därigenom bibringas ett vetenskapligt förhållningssätt. Det innebär bland annat att lärarna förutom pedagogisk

förmåga ska vara forskningskompetenta, att högskolan ska ha biblioteksresurser som är tillräckliga för aktuella ämnesområden och att högskolan i övrigt ska genomsyras av en miljö som uppmuntrar till fördjupade studier.

För yrkesförberedande utbildningar som genomförs inom högskolan innebär högskolemässigheten också förberedelse för yrket ur relevanta perspektiv. De yrkesförberedande utbildningar som hittills blivit utvärderade av Högskoleverket är *utbildningen för grundskollärare, de medellånga vårdutbildningarna* och *läkarutbildningarna*. Sammantaget kan sägas om dessa att verket funnit brister som har att göra med högskolemässigheten. Vad gäller grundskollärarytbildningarna och de medellånga vårdutbildningarna påtalades brister vad gäller den vetenskapliga förankringen. Därmed saknas förutsättningar för att ett vetenskapligt förhållningssätt utvecklas hos studenterna.

En effekt av utvärderingen av de medellånga vårdutbildningarna blev att ett stort antal landsting och offentliga högskolor inledde förhandlingar om förändrat huvudmannaskap för vårdhögskoleutbildningar.

Avseende läkarutbildningen konstaterades att bristerna huvudsakligen gäller vissa relevanta yrkeskunskaper. Dock inte de rent medicinska utan sådana som handlar om etik, samarbete med andra yrkesgrupper, lagar och förordningar mm. I övrigt bedömdes läkarutbildningarna i Sverige ge en grundutbildning som håller internationellt sett hög standard.

Magisterexamen fördjupar kvaliteten

Att införa magisterexamen var ett sätt att fördjupa kvaliteten i grundutbildningen. Den är också ett sätt att anpassa svensk utbildning till internationella mönster. Genom att pröva examinationsrätten och utvärdera utbildningarna värnar man om de krav på högskolemässighet som ställs på en magisterexamen.

Även om alla ämnen och högskolor inte fullt ut har levt upp till de krav på djup som magisterexamen innebär, så har den fungerat såväl kvalitets-säkrande som kvalitetshöjande. Högskolorna har efter att ha erhållit rätt att utfärda magisterexamen i flera fall även fått lättare att rekrytera kvalificerade lärare i berörda ämnen.

Hälften ansökta professorer beviljade

Av drygt 100 ansökningar från olika mindre och medelstora högskolor i landet om att få inrätta professorer har hälften beviljats. Alla de positiva besluten är en uttalad indikator på bra kvalitet vad gäller den vetenskapliga kvaliteten. Å andra sidan betyder inte ett avslag nödvändigtvis att den vetenskapliga kvaliteten är dålig. Avslagen har i vissa fall grundat sig på en bedömning av att det inte funnits tillräckligt antal studenter eller stöd för grundutbildningen, vilket enligt författningstexten är avgörande för bedömningen.

Examinationen viktig

En högskolemässig utbildning måste också examinera på ett högskolemässigt sätt. Detta sker av hävd på forskarutbildningsnivå genom den offentliga disputationen. Högskoleverkets utvärdering av examinationens form och funktion på grundutbildningsnivå visar dock att examinationerna är av högst varierande slag och kvalitet. Många gånger uppfyller inte examinationen kravet att testa de studerandes förståelse för begrepp, principer och sammanhang samt deras förmåga att tillämpa sitt kunnande i analyser och problemlösning.

Samverkan med det omgivande samhället

Krav att högre utbildning och forskning ska ha relevans för samhället har funnits länge. Enligt en skärpning i högskolelagen ska högskolan nu samverka med det omgivande samhället. Det innebär att forskarna inte bara ska informera i samhället om vad de kommer fram till, utan dessutom ska samhällliga synpunkter in i högskolan, framför allt genom utbildningarna.

Genom de bedömningar som gjorts av högskolornas kvalitetsprocesser har Högskoleverket konstaterat att det finns en utvecklad samverkan mellan högskolan och det omgivande samhället. Ett livligt utbyte förekommer mellan lärosätena och näringsliv och offentlig förvaltning. Det sker bl.a. genom examensarbeten, studiebesök och genom att människor utanför högskolan bjuds in som gästföreläsare. Det vanligaste är att kontakter av detta slag sker genom att institutionerna och de enskilda lärarna, men även studenterna har goda kontakter med det omgivande samhället. Resultatet för utbildningarna blir en större verklighetsförankring och för studenterna att de i många fall har fått möjlighet att pröva sina kunskaper i praktiken.

Effektivitet

Sedan några år lever högskolan med ett nytt resurstilldelningssystem. Lärosätena tilldelas medel framför allt på grundval av antalet examinerade studenter och doktorander. Detta innebär att frågan om effektivitet har kommit i fokus. Effektivitet för högskolan handlar bl.a. om genomströmningen av studenter och doktorander – hur många som avlägger examen och hur lång tid det tar. Att genomströmningen är ett problem är ett känt faktum. Tydligast är problemet vid de humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna.

Låg genomströmning

En utvärdering av bl.a. effektiviteten vid forskarutbildningen inom det språkvetenskapliga området visar på låg genomströmning. Sverige har genom internationaliseringen i allmänhet och genom medlemskapet i EU ett stort behov av språkexperter och avancerad utbildning i och forskning om språk. Behovet kan inte uppfyllas med nuvarande genomströmningstakt. Den långsamma genomströmningen är därmed inte bara ett problem för de institutioner som genom bristande effektivitet kan få minskade resurser, utan ett samhällsproblem i stort.

Problemet med låg genomströmning av doktorander visade sig också finnas som ett bland flera resultat i utvärderingen av ämnet etnologi.

Inom de nämnda fakulteterna har verket också noterat en låg genomströmning inom magisterutbildningarna. Däremot är det fler studenter som blir klara inom utsatt tid om magisterutbildningen ingår i ett program eller har en klar yrkesinriktning.

Ledningsfunktionen

Högskolorna styrs inte som tidigare genom regler utan genom mål och resultat. Riksdag och regering formulerar mål för verksamheten och högskolorna bestämmer själva hur dessa mål ska uppnås. Därigenom har ledningsfunktionen vid högskolorna kommit i fokus på ett nytt sätt. Detta ställer stora krav på att högskolorna ska ha en tydlig ledningsstruktur och ett tydligt ledarskap, ett ledarskap som ska kunna åstadkomma samverkan, sammanhållning och gemensamma mål.

Oklara ledningsstrukturer

Flertalet högskolor som hittills varit föremål för bedömning av sina kvalitetsprocesser ansågs ha oklara ledningsstrukturer. Ledarskapet uppfattas på flera håll som osynligt och otydligt med oklara ansvarsförhållanden. Hur detta i varje enskilt fall påverkar kvaliteten i högskolans arbete är svårt att säga. Allmänt kan dock sägas att ledningsfunktionen är väsentlig för att skapa gemensamma värderingar och visioner i hela organisationen, och för att skapa de nödvändiga förutsättningarna för en god utbildning. I förutsättningarna inryms både vetenskapligt skolade lärare och god handledning för att peka på några brister som har visat sig vara relativt vanliga vid bedömningarna.

Högskoleledningen har ett särskilt ansvar för att driva kvalitetsarbetet i högskolan. En otydlig ledning visar sig helt naturligt få konsekvenser för förutsättningarna för kvalitetsarbetet. Endast få av de högskolor som bedömts hade en utvecklad strategisk plan och policy för hur kvalitetsarbetet ska utvecklas. Samtidigt har verkets uppföljningar visat att de högskolor som blivit bedömda, prövade eller utvärderade genom detta fått en god hjälp att gå vidare.

Jämställdhet och internationalisering

Jämställdhet och internationalisering finns alltid med som viktiga aspekter vid samtliga prövningar, bedömningar och utvärderingar men inte lika systematiskt undersökta. Jämställdhet har hittintills koncentrerats till relationen kvinnor och män och sällan eller aldrig omfattat etniska eller andra aspekter på jämställdhet. Det finns alltså 'vita fläckar' när det gäller Högskoleverkets strävan att få en fyllig bild av kvaliteten i högskolan.

Att lära av processen

*En människa som skådat Kvaliteten
och känner den när hon arbetar
är en människa som bryr sig om.
Den som bryr sig om det hon ser och gör
är en människa som måste ha en del av
Kvalitetens egenskaper.*

R.Pirsig

Ett intensivt och målmedvetet utvecklingsarbete pågår vid de flesta lärosäten. Huvuddelen av Högskoleverkets utvärderingar, prövningar och bedömningar medför att högskolorna själva lägger ner ett omfattande arbete på att genomlysna sin egen organisation. Många högskolor vittnar om hur betydelsefullt arbetet är med att ta fram fakta om den egna organisationen, väga styrkor och svagheter mot varandra, analysera hinder och möjligheter för utveckling. Många vittnar också om betydelsen av att faktiskt bli prövad och befunnen 'godkänd eller 'underkänd'.

Ett viktigt resultat är därför att processen i sig leder till en stor medvetenhet och en klarsyn. Högskolorna beskriver själva hur mycket de lärt sig av själva processen. Man skulle våga påstå att de i många fall tagit ett steg mot en så kallad 'lärande organisation', en organisation som kan betrakta sig själv med mer objektiva ögon än tidigare och är beredd att förändra förhållanden som känts som självklara. Många gånger har också effekterna kommit fortare och varit större än förväntat. Att få examensrätt för kandidat- eller magisterexamen uppfattas som en statusfråga och blir viktig i konkurrensen om studenterna.

Utveckling tar emellertid tid och därför får inte de brister som beskrivs i denna skrift tolkas alltför negativt. Högskoleverket vet att när bristerna uppdagats lägger man vid de flesta högskolor ned ett stort arbete på att få bort dem.

Resumé

Tyngdpunkten i Högskoleverkets kvalitetsbedömningar har hittills legat på faktorer som har betydelse för *högskolemässigheten*. Flertalet styrkor och svagheter som påvisats i de olika resultaten rör därför högskolemässigheten på ett eller annat sätt. De visar på hur förutsättningarna är eller uppfattas vara i förhållande till högskolemässigheten.

Högskoleverket har konstaterat att vissa utbildningar inte utvecklar ett vetenskapligt förhållningssätt hos studenterna och att andra brister vad gäller vissa relevanta yrkeskunskaper. Examinationen uppfyller många gånger inte kravet på att testa de studerandes förståelse för begrepp, principer och sammanhang eller deras förmåga att tillämpa sitt kunnande i analyser och problemlösning. Verket har å andra sidan också kunnat konstatera att det finns goda utvecklingsmöjligheter vid högskolorna. Ett annat viktigt konstaterande är att beviljade examensrätter påverkar både studentrekryteringen och möjligheten att rekrytera kvalificerade lärare.

Ledningsfunktionen har studerats och bedömts. Flertalet högskolor visar sig ha oklara ledningsstrukturer och sakna utvecklad strategisk plan och policy för hur kvalitetsarbetet ska utvecklas. Ledningsfunktionen är mer central än vad den kanske många gånger uppfattas på olika nivåer. Det är ledningen och dess strategiska agerande som ger förutsättningarna för vidare utveckling inom varje högskola. Förutsättningar som gör att de enskilda högskolorna kan fortsätta sitt utvecklingsarbete, både vad gäller samverkan mellan högskolan och det omgivande samhället och i andra sammanhang.

I alla Högskoleverkets kvalitetsbedömningar ingår att högskolorna själva är mycket aktiva. Det har lett till att de lär sig mycket av den process de blir del av genom att de bedöms, prövas eller utvärderas och därmed läggs en god grund för ett *fortsatt utvecklingsarbete vid varje lärosäte*.

Processen går vidare

Vid Högskoleverkets bedömningar och provningar används 'måttstockar' som är likartade. Högskoleverket vill gärna som resultat av sitt se att *lärosätena har likvärdig standard*. De ska dock inte vara lika. *Olikheterna och profileringen* mellan olika lärosäten är en av grunderna i den nya högskolan och något att värna om. Man kan inte av verkets resultat avläsa kvaliteten på aktuella utbildningar, utan hur förutsättningarna är för att de ska kunna genomföras på ett bra sätt. I Högskoleverkets grundläggande ideologi finns en uttalad idé om vilka förutsättningar som ska gälla för att ge möjlighet att åstadkomma goda resultat. Verket brukar tala om 'det goda lärosätet'.

Sanningen ligger i betraktarens öga

Vissa krav som ställs på högskolan är absoluta i den meningen att de är föreskrivna i högskolelagen. När kraven formuleras i kvantitativa termer är det lättare att ge svar på i vilken utsträckning de efterlevs. Att däremot våga påstå om en utbildning att kvaliteten är på ett visst sätt blir genast mer komplicerat. Den inledande funderingen kring olika intressenters sätt att beskriva en högskola och därmed dess kvalitet blir här aktuell. *Det beror på vems uppfattning det gäller*. Sanningen ligger i betraktarens öga. Alla intressenters uppfattning om en god utbildning kan kanske inte uppnås, de kan till och med ibland vara oförenliga.

Olika uppföljningar har visat att de högskolor som blivit bedömda, prövade eller utvärderade genom detta har fått både hjälp och inspiration att gå vidare i sitt utvecklingsarbete. Det är därför viktigt att de sammanfattningar som presenterats i denna rapport uppfattas som en 'sanning' som gällde vid de tillfällen bedömningarna gjordes. Mycket kan ha hänt sedan dess. Resultat av bedömningar och utvärderingar av olika slag är 'färskvara'.

Ibland sägs allmänt och många gånger lite schablonmässigt att utbildningen inom högskolan blivit sämre. Av de i och för sig fåtaliga utvärderingar som Högskoleverket gjort med avseende på förändringar över tid finns dock inget stöd för ett sådant påstående.

Påpekanden skapar åtgärder

De allra flesta påpekanden har, som framgått, rört högskolemässigheten på olika sätt. Det förefaller naturligt då detta är det fundamentala. Varje utbildning som ges inom högskolans ram ska vara högskolemässig. I vissa fall har verkets påpekanden om bristande högskolemässighet varit skarpa och de har många gånger föranlett kraftiga åtgärder från berörda högskolor. Sådana påpekanden följs alltid upp av Högskoleverket och verket vet därför att de åtgärdas. I stort kan man säga att de påpekanden som gjorts många gånger är skönhetsfläckar på en annars ganska eller ibland mycket god verksamhet.

Det är väsentligt att högskolorna arbetar vidare med att utveckla och förbättra det som brister. Allt kan dock inte åtgärdas av lärosätena, till exempel den låga genomströmningen inom vissa områden. Det är svårt för enskilda högskolor och i än högre grad institutioner att påverka denna. Visst kan till exempel bättre handledning vara till hjälp, men förmodligen löser inte det problemet. Det ligger i stället på en mer samhälllig och personligt psykologisk nivå. Välkänt är att många, speciellt kvinnor, låter doktorandstudier dra ut på tiden för att i stället samtidigt hinna med andra delar av livet som familj, barn och/eller förvärvsarbete. Genomströmningen kan alltså även vara en jämställdhetsfråga.

Svårt uttala sig generellt

De resultat som lyfts fram i denna rapport kan möjligen uppfattas som fragmentariska, men samtidigt inryms under rubriken högskolemässighet en stor mångfald. Här har några av de möjliga kvalitetsaspekterna belysts. Det är dock, som sades redan inledningsvis, inte möjligt att påstå något generellt om kvaliteten som gäller hela högskolesektorn. Med andra ord att säga att högskolan i Sverige *är* på det eller det viset kvalitetsmässigt.

Vi har hittills från Högskoleverkets sida valt att framför allt lägga kraften på att undersöka förutsättningarna för högskolornas verksamhet som en första garanti för att åstadkomma god kvalitet. Det finns både inom det fältet och i övrigt ett antal 'vita fläckar' att arbeta vidare med. Fortfarande är bl.a. mycket ogjort vad avser resultaten av alla ansträngningar att utveckla, kontrollera och säkra kvaliteten. Detta kommer Högskoleverket att gå vidare med.

Bilaga

Förteckning över antal prövningar, omprövningar bedömningar och utvärderingar

I nedanstående tabell anges för var varje högskola hur många prövningar och utvärderingar som genomförts samt om kvalitetsarbetsbedömningar genomförts till och med den 31 december 1997. Dessutom finns angivet var prövningar, utvärderingar och bedömningar pågår men där resultat vid det datumet ännu inte offentliggjorts.

Tabell 1: Förteckning över genomförda examensrättsprövningar, kvalitetsarbetsbedömningar, utvärderingar och professursprövningar.

Högskola	Antal examensrättsprövningar och omprövningar	Kvalitetsarbetsbedömda	Antal utvärderingar	Antal professursprövningar
<i>Universitet och högskolor med fasta forskningsresurser</i>				
<i>Statlig huvudman</i>				
Uppsala universitet	bifall: 1	x	7	
Lunds universitet	bifall: 1	x	11	
Göteborgs universitet	bifall: 2 avslag: 1 omprövning: 1		8	
Stockholms universitet		x	7	
Umeå universitet	bifall: 2		7	
Linköpings universitet	bifall: 6 avslag: 1		8	
Karolinska institutet		x	7	
Kungl. Tekniska högskolan		x		
Luleå tekniska universitet	bifall: 1 avslag: 1		1	
Sveriges lantbruksuniversitet	bifall: 1 avslag: 1			
<i>Enskild huvudman</i>				
Chalmers tekniska högskola				
Handelshögskolan i Stockholm				
Högskolan i Jönköping	bifall: 8 avslag 3	x		

Högskola	Antal examensrättsprövningar och omprövningar	Kvalitetsarbetsbedömda	Antal utvärderingar	Antal professursprövningar
----------	---	------------------------	---------------------	----------------------------

Mindre och medelstora högskolor

Statlig huvudman

Högskolan i Borås	bifall: 7 avslag: 1	x		bifall: 1
Högskolan i Dalarna	bifall: 6 avslag: 3	x	1	
Högskolan i Gävle/Sandviken	bifall: 3 avslag: 2	x	1	
Högskolan i Halmstad	bifall: 8 avslag: 1 pågår: 1	x	3	bifall: 6 avslag: 15
Högskolan i Kalmar	bifall: 7 avslag: 2	x	1	bifall: 1 avslag: 1
Högskolan i Karlskrona/Ronneby	bifall: 9 avslag: 2	x		bifall: 6 avslag: 4
Högskolan i Karlstad	bifall: 13 avslag: 1 omprövning: 13	x	4	bifall: 7 avslag: 11
Högskolan i Kristianstad	bifall: 4 avslag: 2	x		
Högskolan i Skövde	bifall: 5	x		
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla		x		
Högskolan i Växjö	bifall 12 avslag: 4 omprövning: 13		4	bifall: 7 avslag: 4
Högskolan i Örebro	bifall: 17 avslag: 1 omprövning 11	x	8	bifall: 11 avslag: 3
Idrottshögskolan i Stockholm	avslag: 1			bifall: 1
Lärarhögskolan Stockholm	avslag: 1	x	2	
Mälardalens högskola	bifall: 13 avslag: 3	x	3	bifall: 1 avslag: 3
Mitthögskolan	bifall: 22 avslag: 3 pågår: 11 omprövn: 7	x	4	bifall: 12 avslag: 4
Södertörns högskola	bifall: 10 avslag: 2			

Konstnärliga högskolor

Danshögskolan		x		
Dramatiska institutet				
Konstfack	bifall: 8 avslag: 2	x		
Kungl. Konsthögskolan	bifall: 1	x		
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	bifall: 2			
Operahögskolan i Stockholm		x		
Teaterhögskolan i Stockholm				

Högskola	Antal examens- rättsprövningar och omprövningar	Kvalitetsar- betsbedömda	Antal ut- värdering- ar	Antal professurs- prövningar
----------	---	-----------------------------	-------------------------------	---------------------------------

Vårdhögskolorna i:

Uddevalla			1	
Eskilstuna, Halmstad, Västerås, Östersund			2	
Karlskrona, Kristianstad, Uppsala, Växjö, Borås, Skövde, Gävle	pågår: 2 (Karlskrona) 1 (Växjö, Borås)		3	
Kalmar, Vänersborg, Karlstad, Falun, Sundsvall/Övik, Boden	pågår: 3 (Vänersborg, Karlstad) 1 (Falun)		4	
Linköping, Malmö, Lund/Hälsingborg	pågår: 1 (Malmö)		5	
Jönköping, Umeå	pågår: 6 (Jönköping)		7	
Örebro, Stockholm			8	
Göteborg			9	

Enskilda utbildningsanordnare¹

Rudolf Steinerhögskolan	avslag: 8			
Waldorfseminariet	avslag: 1			
Naprapathögskolan	avslag: 1			
Stiftelsen Stora Sköndal	bifall: 1			
Ersta högskola	pågår: 1		1	
Ersta diakonissällskaps sjuusköterskehögskola	bifall: 1			
Ersta Sköndal högskola	bifall: 1			
Röda korsets sjuusköterskeskola	bifall: 1			
Sophiahemmets sjuusköterskeskola	bifall: 1			
Nordiska Teologiska seminariet	avslag: 3			
Örebro missionsskola	bifall: 1 avslag: 1 omprövning: 1			
Götabro missionsskola	avslag: 1			
Johannelunds teologiska institut	bifall: 1 omprövning: 1			
Teologiska högskolan i Stockholm	bifall: 2 avslag: 1 omprövning: 1			
Korteboskolan	avslag: 2			

¹ För enskilda utbildningsanordnare ger Högskoleverket förslag till regeringen som sedan beslutar.

Högskola	Antal examens- rättsprövningar och omprövningar	Kvalitetsar- betsbedömda	Antal ut- värdering- ar	Antal professurs- prövningar
Skand chiropraktorskolan	avslag: 1			
Företagsekon institutet	avslag: 1			
Stockholms musik- pedagogiska institut	bifall: 1			
Högskolan för kreativ datavetenskap	avslag: 1			
Mediehögskolan i Uppsala	avslag: 1			
Nordiska journalist- högskolan i Mullsjö	avslag: 1			
Johnson&Wales University	bifall: 1			
Octavian Ciuptu Enskilda	avslag: 1			
Kristna själavårdinstituet	bifall: 1			
Ljungskile folkhögskola	avslag: 1			
Västerbergs folkhögskola	avslag: 1			
Gammelkroppa skogsskola	bifall: 1 avslag: 1			
RMI-Berghs	avslag: 1			
Folkuniversitetet	avslag: 1			
Carl Malmstens skola	avslag: 1			
Handarbetets vänner	avslag: 1			
Capellagården	avslag: 1			
Stenabygården	avslag: 1			
Sätergläntan	avslag: 1			
Skandinaviska flygtekniska akademiner	pågår			
Liber Hermods	avslag: 1			

Högskoleverkets rapportserie

Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor

Bilagor:

- Bilaga 1: Vägledning för lärosäten vid bedömning av kvalitetsarbete
- Bilaga 2: Handledning för bedömare av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor

Högskoleverkets rapportserie 1995:1 R

Grundskollärautbildningen 1995

Högskoleverkets rapportserie 1996:1 R

Examensrättsprövning – Utbildning i biodynamisk odling

Högskoleverkets rapportserie 1996:2 R

Tillsynsrapport – Avgiftsfri utbildning

Högskoleverkets rapportserie 1996:3 R

Examensrättsprövning – Konstruktiv kandidat- och magisterexamen

Högskoleverkets rapportserie 1996:4 R

Examensrättsprövning – Kyrkomusikalisk utbildning vid Sköndalsinstitutet

Högskoleverkets rapportserie 1996:5 R

Kvalitetsarbete vid universitet och högskolor

Högskoleverkets rapportserie 1996:6 R

Vårdutbildningar i högskolan – En utvärdering

Högskoleverkets rapportserie 1996:7 R

Årsrapport för universitet och högskolor 1994/95

Högskoleverkets rapportserie 1996:8 R

Forskarutbildningen inom det språkvetenskapliga området

– En utvärdering

Högskoleverkets rapportserie 1996:9 R

The National Quality Audit of Higher Education in Sweden

Högskoleverkets rapportserie 1996:10 R

Avgiftsbelagd utbildning i privat regi – En utredning

Högskoleverkets rapportserie 1996:11 R

Kriterier för benämningen universitet – En utredning

Högskoleverkets rapportserie 1996:12 R

Kvinnor och män i högskolan. Från gymnasium till forskarutbildning

Högskoleverkets rapportserie 1996:13 R

Swedish Universities & University Colleges 1994/95 – Short Version of Annual Report

Högskoleverkets rapportserie 1996:14 R

Examensrättsprövning – Teologisk utbildning vid frikyrkliga seminarier och vid Umeå universitet

Högskoleverkets rapportserie 1996:15 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Borås

Högskoleverkets rapportserie 1996:16 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Uppsala universitet

Högskoleverkets rapportserie 1996:17 R

Examensrättsprövning – Uppföljning av teologisk utbildning

Högskoleverkets rapportserie 1996:18 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Jönköping

Högskoleverkets rapportserie 1996:19 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Karlstad

Högskoleverkets rapportserie 1996:20 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lärarhögskolan i Stockholm

Högskoleverkets rapportserie 1996:21 R

Högskoleprovet – Genom elva forskares ögon

Högskoleverkets rapportserie 1996:22 R

Högskola på Gotland

Högskoleverkets rapportserie 1996:23 R

Rätt att inrätta professorer – Högskoleverkets prövning

av Högskolan i Kalmar, Karlstad, Växjö, Örebro samt Mitthögskolan och Mälardalens högskola

Högskoleverkets rapportserie 1996:24 R

Årsrapport för universitet & högskolor 1994/95 – Kortversion

Högskoleverkets rapportserie 1996:25 R

Förslag till meritvärdering vid urval på betyg – Högskoleverkets förslag till meritvärdering av nya och gamla gymnasiebetyg m.m.

Högskoleverkets rapportserie 1996:26 R

Redovisning vid universitet och högskolor – Rapport till regeringen

Högskoleverkets rapportserie 1996:27 R

Quality Audit of Uppsala University

Högskoleverkets rapportserie 1996:28 R

Tillsynsrapport – Förfarande med inaktiva doktorander

Högskoleverkets rapportserie 1996:29 R

Examensrättsprövning – Prövning av medieutbildningen vid Mediehögskolan i Uppsala

Högskoleverkets rapportserie 1996:30 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid fem lärosäten

Högskoleverkets rapportserie 1997:1 R

Högskoleutbildningar inom vård och omsorg – En utredning

Högskoleverkets rapportserie 1997:2 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan Kristianstad

Högskoleverkets rapportserie 1997:3 R

Examensrättsprövning – Lärarytelse vid högskolorna i Borås och Halmstad

Högskoleverkets rapportserie 1997:4 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Örebro

Högskoleverkets rapportserie 1997:5 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan Dalarna

Högskoleverkets rapportserie 1997:6 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Operahögskolan i Stockholm

Högskoleverkets rapportserie 1997:7 R

Kvalitet och förändring

Högskoleverkets rapportserie 1997:8 R

Rekruteringsmål för kvinnliga professorer – ett regeringsuppdrag

Högskoleverkets rapportserie 1997:9 R

Examensrättsprövning – Utbildningar vid Södertörns högskola

Högskoleverkets rapportserie 1997:10 R

Examensrättsprövning – Grundskolläroaren vid Högskolan i Falun/Borlänge, Högskolan i Jönköping och Högskolan i Kristianstad

Högskoleverkets rapportserie 1997:11 R

Examensrättsprövning – Utbildningar vid Företagsekonomiska Institutet, Stockholms Musikpedagogiska Institut och Högskolan i Gävle/Sandviken

Högskoleverkets rapportserie 1997:12 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Karlskrona/Ronneby

Högskoleverkets rapportserie 1997:13 R

Examensrättsprövning – Utbildning i pedagogiskt drama vid tre folkhögskolor

Högskoleverkets rapportserie 1997:14 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Gävle/Sandviken

Högskoleverkets rapportserie 1997:15 R

Poänggivande uppdragsutbildning i högskolan

Högskoleverkets rapportserie 1997:16 R

Årsrapport för universitet & högskolor 1995/96

Högskoleverkets rapportserie 1997:17 R

Swedish Universities & University Colleges 1995/96 – Short Version of Annual Report

Högskoleverkets rapportserie 1997:18 R

Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96 – Kortversion

Högskoleverkets rapportserie 1997:19 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Mälardalens högskola

Högskoleverkets rapportserie 1997:20 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Danshögskolan

Högskoleverkets rapportserie 1997:21 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungliga Musikhögskolan

Högskoleverkets rapportserie 1997:22 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lunds universitet

Högskoleverkets rapportserie 1997:23 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Halmstad

Högskoleverkets rapportserie 1997:24 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Kalmar

Högskoleverkets rapportserie 1997:25 R

Kandidat- och magisterexamen vid Kungliga Musikhögskolan – Examensrättsprövning

Högskoleverkets rapportserie 1997:26 R

Uppföljning av resurstilldelningssystemet för grundläggande högskoleutbildning – ett regeringsuppdrag

Högskoleverkets rapportserie 1997:27 R

Bilateralt forskningsarbete med Östeuropa – ett regeringsuppdrag

Högskoleverkets rapportserie 1997:28 R

Läkarutbildningen i Sverige – hur bra är den?

Bilagor:

- *Självvärderingar och extern bedömning*
- *Vad säger studenterna om läkarutbildningen?*
- *Vad säger AT-läkare, handledare och examinators om läkarutbildningen?*

Högskoleverkets rapportserie 1997:29 R

Apotekarutbildningen vid ytterligare en högskola? – Ett regeringsuppdrag

Högskoleverkets rapportserie 1997:30 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Mitthögskolan

Högskoleverkets rapportserie 1997:31 R

Gymnasieläroaren vid Högskolan Dalarna, Luleå tekniska universitet och Mitthögskolan – Examensrättsprövning

Högskoleverkets rapportserie 1997:32 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor

Bilagor:

- *Vägledning för lärosäten vid bedömning av kvalitetsarbete*
- *Handledning för bedömare av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor*

Högskoleverkets rapportserie 1997:33 R

Konstnärlig högskoleexamen i konst och design vid fem hantverksskolor – Examensrättsprövning

Högskoleverkets rapportserie 1997:34 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungl. Konsthögskolan

Högskoleverkets rapportserie 1997:35 R

Examensmål för lärarexamina

Högskoleverkets rapportserie 1997:36 R

Rätt att inrätta professurer – Högskoleverkets prövning av Högskolan i Halmstad, Högskolan i Karlskrona/Ronneby, Högskolan i Örebro, Idrottshögskolan samt Mitthögskolan

Högskoleverkets rapportserie 1997:37 R

Magisterexamensprövning vid elva högskolor – Examensrättsprövning

Högskoleverkets rapportserie 1997:38 R

Examinationen i högskolan – Slutrapport från Högskoleverkets examinationsprojekt

Högskoleverkets rapportserie 1997:39 R

Tillväxt och växtvärk – Uppföljning av magisterexamensrätt på medelstora högskolor

Högskoleverkets rapportserie 1997:40 R

Kvalitetsarbete – ett sätt att förbättra verksamhetens kvalitet vid universitet och högskolor. Halvtidsrapport för granskningen av kvalitetsarbetet vid universitet och högskolor

Högskoleverkets rapportserie 1997:41 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungl. Tekniska högskolan

Högskoleverkets rapportserie 1997:42 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Stockholms universitet

Högskoleverkets rapportserie 1997:43 R

Kvinnor och män i högskolan – från gymnasium till forskarutbildning 1986/87–1995/96

Högskoleverkets rapportserie 1997:44 R

Magisterexamen söker identitet

Högskoleverkets rapportserie 1997:45 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Skövde

Högskoleverkets rapportserie 1997:46 R